

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Fazakas József.

BELMUNKATÁRSÁK: BALÓ JÓZSEF, BÁNYAI ÁRPÁD, BOGA KÁROLY, PORTSÁK GYULA, DR. FERENCZI ZOLTÁN
SÓLYOM JÁNOS, SZENTGYÖRGYI LAJOS ÉS ZAJZON PÉNES.

Megjelenik – július és augusztus havát kivéve – havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal. – **Előfizetési ára:** egész évre 3 frt., félévre 1 frt 50 kr. – Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számítatnak. – Kéziratok nem adatnak vissza.

E közlöny beltartalmát illető közlemények a szerkesztőhöz (Fapiaczter 6-ik szám.), az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig – SÓLYOM JÁNOS, községi iskolai tanító, egyleti pénztárnak címén – a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők.

Benedek Áron.

1841 – 1890.

1890. nov. 18-án alkonyatkor húnyt el. Az áll. tanítónöképezdének volt az intézet keletkezésétől rendes tanára. Tanítványainak száma azóta magasra nőtt s nem lesz közöttük egy is, k' ne szentelne emlékének fájó könyvet, kiben ne az a tudat élne, hogy ernyedetlen szorgalommal teljesítő kötelességét a derék tanító, míg a teremő férfikor delén valóban ijesztő gyorsasággal ragadta el a halál.

Egyszerű volt ő a puritánságig megjelenésében, embortársaival való érintkezésében.

Komolyan haladott útjain s alig nyílt meg reggel az intézet kapuja, ő már laboratóriumába vonult s készült, hogy tanítványainak lehetőleg könnyen nyujtsa az ismereteket.

Szorgalmánál csak pontossága volt nagyobb. Testi fájdalmainak akként kellett őt megrohanniok, mint ez évben, hogy megtörjék akaratát, hogy az órákra megis megjelenjék s most is, midőn az emberfeletti szenvedések leverték lábáról, míg eszméleténél volt, iskoláját említé folyton s félő aggodása mindaddig, míg helyét be nem tölték, az volt, hogy szeretett tanítványai már most hogy elmaradnak tárgyaiból.

Mert növendékeit igazán szerette.

A tanári gyűléseken, mikor a segélyt közösen osztották meg az arra érdemes növendékek között, mindig kiváló figyelemmel volt azok iránt, kiknek a fárasztó munka mellett a nélkülözések is, melyek a lélek röptét megbénítják, osztályrészül jutottak. Ő, a kevés szavú, beszédes lett, hogy a nyomor részletezésével segélyt tudjon kapni a nélkülözőnek.

Az élet keserű tapasztalatai őt, a különben is inkább magába zárkozott embert arra ösztönzék, hogy érzelmeit ritkán nyilvánítsa s ezért néha úgy tűnt fel, mintha ridegen hagynák embertársai, szorgoskodó tanítványai ügyei, bajai, szenvedései. De ez nem áll. Vele érzett a szenvedőkkel.

Ha valamelyik tanítványa hosszasan mulasztott, minden órán újból s újból kérdezte: „Még mindig nincs itt, még mindig beteg? Hát nincs jobban?” S ha az illető feljött: „No hát jobban van?” Volt az egyszerű kérdés; résztvevő szív csaknem rideg szava.

Ha valakit baljóslatulag köhögni hallott, megállítá

a folyosón, ránézett nagy komolyan, mintha haragudnék, de aztán hozzátévé: „Ne köhögjön már többet, nem szabad. Az baj.”

Mintha csak kemény burok vonta volna be meleg szívet, melyen át ritkán, vagy csak alig tudott a gyöngegeség tüze áttörni. Mintha csak az élet ezer szenvedése szótlanúságra tanították volna. Legmelegebb részvéte is alig tudta kicsikarni belőle a legegyszerűbb megjegyzést. Mindent magába zárt, elgondolkozott felette, de nem szólott; mintha féltene a profán világ elé tárni nézeteit, a világ elé, mely könnyelműen részvétet mutat pillanatra, de hosszabb szenvedéseknek látásába is beléfárad.

Pedig nagyobb csapások megrázták őt. Testvéro, később édes anyja halála csaknem megrendíték. Nejo utolsó időben hosszasan betegeskedett s ez a féltő aggodások, szorgos gondoskodások egész raját költék föl benne.

Maga volt a megtestesült gondosság. Családját imádtá: a hű nőt, három szép gyermekét. Ő értők fáradott, az ő nyugalmaért, jólétéért használta föl a szó legteljesebb értelmében napja minden pillanatát. Fáradhatatlan volt. E miatt is alig járt valahová. Családjá volt neki a legkedvesebb. Esténként gyermekeit tanítá s valóban ritka szorgalommal hozta felszínre azok lelkének szellemi kincseit. Boldog volt, ha családját megelégedettnek látta. Azonban itt sem volt beszédes. Lényéhez tartozott mintegy csak a legszükségesebbekre való szorítókozás.

Legfőbb szórakozása az volt, hogyha kitavaszkodott felkereste az erdőt, mezőt egy maga, vagy tanítványaival, midőn a legtisztább jóakarattal mondta el, mit tanítványai javára szükségesnek tartott és ilyenkor igen, igen bántotta a legcsekélyebb figyelmetlenség. Néha megessett, hogy félreértésből avagy épen mert már szükséges volt, megfeddette egyik-másik tanítványát, de a mint azon a legcsekélyebb megbánást észrevette, igyekezett őt megvizsgálni a maga szokott módján: „No jól van már, ne búsuljon. No jól van.”

Túláság elfoglaltatása miatt ideges természetű volt gyakran s tanítása alatt a legcsekélyebb zörej bántotta, mely kizavarta hangulatából. S hogy nem talált rögtön vissza előadásába, a mint ohajtotta volna, mintegy saját mentségére mondá: „Kizavartak, kizavarják az embert.” Főleg kísérletezéseknél a legkitartóbb figyelmet kívánta. És semmi sem bántotta úgy, mintha tárgyait, az ő kedves szám- és mértanját, fizikáját valaki nem akarta, vagy nem tudta megérteni.

Ilyenkor aztán nem elégedett meg, hogy az illetők

csak megtanulták, mert a mint szólította már hozzátevé: „Mondja, hogy érti? Hát érti-e?” Egyik-másik aztán mondá: „Értem.” A tanár azonban már reá replikázott: „Dehogyan érti, dehogyan érti! Jöjjön na, elmondom magának még egyszer.” És kezdte elől a magyarázatot a leg-
elemibben. Ez nemcsak a lelkiismeretes tanítót jellemzi.

Vagy ha rossz felelet esetén egyik-másik tanítványa felkereste és gyöngéd szívből kifolyólag kérte, ne haragudjék, hogy nem tudott felelni, teljes jó akarattal nyugtatta meg: „Hiszen nem baj, majd máskor inkább fog sikerülni.” És tény, hogy alkalmat adott mielőbbi javításra.

Becsülte leány-tanítványait szorgalmukért; elismerte, hogy komoly és nehéz, fárasztó munkát végeznek, míg sok másnak az élet legkönnyebb oldala jut és azért, ha valamelyik félbeszakítá tanulmányait, hogy családot alapítson, kiderült az arca a jó tanárnak s ezt mondá: „Nagyon szép ez a pályájuk, de kötelességét minden nő leginkább a család körében teljesítheti.”

Legnagyobb kitüntetés tőle ez volt, ha valaki nagyon jól felelt: „No jól van, lelhető.” Ez bizton kitűnőt jelentett és aztán jövő órán hívta is az illetőt, hogy segítse behozni a szükséges eszközöket, de azokat aztán oly gyöngédséggel kellett megfogni, mint valami ereklyét, nehogy valami bajok történjenek.

Mindig szívvel, lélekkel az intézetben volt s igazán szerette azt. Büszke volt rá s mikor az igazgatónőt a tanárikar nevében névnapján üdvözölte, könyvekkel küzdött, kit bizonynyal sokan inkább kemény-szívűnek gondolnak, mondom könyvekkel küzdött, mikor erőt kívánt az áldásdús tevékenység folytatásához, alig tudott szólni a megha tottságától, midőn köszönte, hogy az ig.-nő az intézetet min tászerűen vezeti; megakadt a szava, midőn az igazgatónő anyai fáradozásának méltatásába belefogott. Perczekig hall gatott. Ünneplés pillanat volt. Éreztük, tudtuk, hogy így csak az tud beszélni, kinek lelke mélyén vert kisza kíthatatlan gyökeret az erős szeretet.

Mi, a kik ismertük, tudtuk, hogy élete minden órájában becsülettel híven tette meg a magáét. Utolsó órájában elmondhatta volna: „Dolgoztam, küzdöttem és bízva bízam Istenben.”

Századokra kiható eszmék ritka egyben teremnek. országokat felvillanyozó munkát ritka szellemek végeznek; az elköltözöttnek osztályrésze a csendes, szakadatlan munkálkodás volt: családjáért, iskolájáért.

A mi emlékünkből az elköltözött ki nem hal, mi a hála és tisztelet koszorúját tesszük sírjára, mely oly korán domborul halottunk felett.

Legyen álma csendes, s oly könnyű a hant felette, minő szívesen fáradozott ő a közös ügyért és övéiért!

Egy volt tanítványa.

Tanóra előtt és után.

(Vége)

Néha beszélgetünk egy-egy hírlap levelezőjével. Tanítónak nem valami hálados munka.

Majd szaklapjaink valamelyikét keressük föl holmi cikkekcskénkkel. Ez már több. Szakmánkban képezzük magunkat s ha anyagival nem is jár, annál többet használ az által, hogy egyes tárgyak fölött komoly elmélkedésre utal, s tanulmányunkat s elmélkedéseinket előadni úgy szóban, mint írásban több és több gyakorlatra képesít. Néha még tankönyv írásra is van bátorságunk. Hát ezt miért tesszük? No hát azt gondoljuk, hogy az eddig megjelentek nagy hiányokban szenvednek, jobbat akarunk szerkeszteni; vagy azt látjuk, hogy egyik vagy

másik tárgyra nincs a tantervnek megfelelő könyv. Ha ilyen cézből tesszük s érzünk is magunkban hivatás szerű hajlamot a tankönyvírásra, úgy kísértük meg. Ha azonban azért írunk, hogy hiúságunkat táplálva mi is írjunk, vagy azért, hogy kísérletet tegyünk holmi jövedelmező források után; úgy ne fárasztjuk magunkat vele, hanem fordítsuk az erre szánt időt könnyebb és hasznosabb dolgokra. Így nem vádoltatunk a tankönyvgyártás vakmerőségével azoktól, kik e jogot magunknak óhajtván fontartani, azt akarják elhíttetni, bár maguk sem hiszik, hogy a tanító, ki 20—30 évig foglalkozott tanítással, nem tudja, melyik és milyen tankönyv alkalmasabb, hanem tudják azt mások, kik ugyan „tanítással” nem foglalkoztak, hanem írtak, felolvastak s előadtak nagy szabású tudományos munkákat. Körülbelül így nyilatkozhatunk a szaklapok szerkesztéséről is.

A társadalmi egyesületek is igénybe veszik a tanító munkásságát. Hazafüi kötelességből ott, hol szükség van reánk, e tekintetben sem vonhatjuk vissza magunkat; de ha kerülhetők vagyunk, maradjunk azon munkánál, melyet más nem szokott és nem is végezhet el helyettünk.

Még jutnak eszembe egyes foglalkozásnemek. Ezeket a szórakoztatókhöz számítom, mert ha az önképző munkák mennyiségét szaporítom, úgy azt kérdezhetnők, hogy mit tesz a tanító a maga és családja szórakoztatására, testi ereje és egészsége megóvására?

Kisebb helységekből kertészkedünk, méhészkedünk, selymet tenyészünk, vagy gazdászkodunk is, a mennyiben ily helyeken a tanító jövedelmének egy részét szántók, rétek, szőlők, kertek, stb. haszonélvezetével pótolják. A terhes iskolai levegő után ezeket künn a szabadban szórakozásul és haszonnal kell üznünk.

A gazdászkodásból fejlődik az adás-vevés s így néha még kereskedünk is. Egyes iskolai hatóságok, ha nem látnak veszedelmet benne, a tanító iránti jó indulatból azt is elnézik, hogy ügynökösödjék; sőt termény vagy különböző iparcikkekkel kereskedjék. Az ilyen foglalkozásokról szívesen lemondanánk, ha jövedelmünk egy szerény igényekkel bíró család kiadásával felérne. S mennyivel szívesebben fordítnók az anyagi zavarok leküzdésére áldozott időnket a szegény és árva gyermekeket segélyező egyesületek támogatására. S ha Berzsényinek ama szavaira gondolunk, hogy:

„Rendeltetésünk nem magányos élet

S örök komolyság és elmélkedés,

Hanem barátság és társalkodás, . . .”

úgy egy-egy kirándulást rendezünk családunk vagy kartársaink társaságában, de nem messze s ritkán kocsin, hanem gyalog a közeli vidékre.

A néppel való érintkezésre kevés időnk és alkalmunk van, noha az is haszonnal járó szórakozás volna. Sőt kartársainkkal is ritkán, képezhetünk nagyobb társaságot. Az egy iskolánál működő kartársakat a mint összehozza a csengettyű a tanórák előtt, úgy a legtöbbször el is oszlatja őket tanóra után. Az egy helységben több iskolánál működők oly ritkán találkoznak, hogy hajlandók azt hinni, miszerint az együttesen és mind a haza javára munkálni hivatott tanítókat elválasztja a „felekezeti, községi és állami” elnevezés.

Kartársainkkal való összejövetel és társalkodás hasznos és megbecsülhetlen erények elsajátítására vezetne. Itt tanulnánk megbecsülni egymást jó tulajdonságaiért, miket nézetem szerint mindenki találhatunk. Itt tanulnánk meg egymás hibáit (a mi szintén mindenünkben van) kárööm és gúnyval nem illetni, hogy ebben mi se részesíttessünk. Itt tanulhatnók meg, hogy egy másra is van szükségünk; itt tanulhatnók meg, hogy a

megsértettnek legnemesebb boszúja a megbocsátás; itt tanulók meg egymást kölcsönösen az által javítani, ha a dicsekvéssel, gúnyolódással, türelmetlenséggel s más erkölcsi hibákkal szemben: szerénységet, tiszteletet, kitartást s más erkölcsi erőnyeket gyakorlunk.

Ha nem is toldok többet az eddig elősorolt foglalkozásokhoz eleget soroltam föl a végre, hogy kiválaszt-hassuk magunknak azokat, melyeket mint tanítónak és mint embernek szabad időnkkel arányba hozni kötelességünk. Megválasztásuknál vezéreljenek azon elvek, hogy mit kell, mit jó és mit nem kell tennünk. Hasztalan és időfecsérlő volna az olyan munka, mely erőnket fölülmulja s hajlamainkkal össze nem egyeztethető. Vezessen tehát mindenben a természetszerűség, előzzék meg a nehezebbet a könnyebb foglalkozásaink s kerüljük lehetőleg azokat, melyek míg egy részről a sikert teszik kockára, más részről testi és lelki szervezetünket teszik ki nagy mérvű megpróbáltatásoknak. S bár gyakran mondhatjuk, hogy sok a dolgunk, ne riadjunk vissza attól. Bánatunk vigasztalója, fájdalomunk enyhítője. Megtanít nem ösmer-ni, hogy mi az únalom; megtanít magunk erejének megismerésére s elvonja figyelmünket a tétlen ábrándozás káros következményeitől. S végezetül újítsuk föl emlékezetünkben b. Eötvösnek kifejezéseiben rövid, de annál többet mondó eme szavait: „Minden megelégedés csak munkásságunknak eredménye, s a legboldogabb az, kinek legtöbb dolga van a világon.“

Tóth Károly.

A szóról-szóra való emléztetés módjának, tárgyainak s értékének meghatározása a népiskolában

(Vége).

Most a beszéd- és értelem-gyakorlat. E tárgyól nem könyvnélkülözünk semmit. Itt a gyermek épen beszélni tanul, tehát az egyes fogalmakat egymásra vonatkoztatni. Ezt próbáljuk addig s addig más és más módon, a míg egyszerű kérdéseinkre megfelelni úgy tudnak, a mint én óhajtom. Az alkotás mestersége ez nekik. És ide nem kell minta? Mikor a tanító beszél, az elég minta az első osztályban. Őt utánozzák, tehát próbál a gyermek úgy beszélni, mint a minta maga. Nem tudom belátni, hogy a gyermek önálló alakítási képességét fejlesztém, ha mindent előmondanék és ő utánam.

Néha egy-egy tételt karban elmondatok, hogy egyenletesebb legyen előadásuk. Ezt azonban csak kezdetben és igen ritkán teszem. A Nagy László-féle vezérkönyvben (beszéd- és ért. gyakorl.) vannak versek is. Jó oly kevés van köztük, hogy majdnem mind rosszaknak mondhatók; ezek könyvnélkülözését nem ajánlom. Tartalmilag, alakilag rosszak. Nem idézek; mindenki ismeri. Ezek helyett ott van Pósa több verses könyvével. Azok igazak, csengők-bongók, akár csak a jó zene és magyarul írottak. A gyermekek kiváló kedvvel tanulják.

Számtanból, mértanból, természettanból, természetrajzból, földrajzból, történelemből semmit sem tanítok könyvnélkül. Történelemből sem, legalább nem abból az adat-halmaz-tárból. Sokat gyakoroltatom a kellő felfogás után és a gyermekek teljes szabadsággal fejezhetik ki gondolataikat, tudásukat, én meg folytonosan figyelmeztetem a hibákra; dicsérem, ha sikerült feleletet ad; no-gatom, segítem a gyöngét. Beszélni azonban csak úgy lehet, ha az anyagot ismerik, a természetes egymás-utánt tudják; azért rendszeren felírom tanítás közben a gondolatmenetet, mely szerint haladtam s kívánom, hogy ők szintén ne csak bele kezdjenek a felelésbe, hanem

előbb közöljék a gondolatmenetet. Ha hozzá szólnak tervszerű, disponált feleléshez, a beszédjük folyékonyabb lesz.

Természetes azonban, hogy a nyelvtanításnál hiába való lenne a dispositio, ha a ragokat, képzőket, névmásokat stb. csoportosítva nem tudják, ha 5 perczig kel-lene várnom, míg egyet kihalsz; itt egyéb nem használ, mint azokat könyvnélkül is megtanulni szemlélet, alkal-mazás, begyakorlás után, ha az egyes szabályoknál ha-gyom is tanítványaimat, hogy tetszésök szerint beszélje-nek. Ugy hiszem, ez a készség, késztetés nincsen ká-rukra.

És most eljutottunk az olvasmányokhoz. Bár-mily tárgyak legyenek, bármiféle czélből tanítottam, a saját szavakkal való folyékony elmondást megkívánom s ha írásbeli feladatot alkotunk belőle, vagy nyelvtanilag elemeztetem, kerül csak sor a könyvnélkülözésre. Kez-detben és alsóbb osztályokban kevesebbet és különösen verset, később felsőbb osztályokban többet és prózát is abban az arányban legalább, mint verset, hogy különféle munkát adjunk az agynak, hogy minden idegcsoport egy-aránt fejlesszessék. Kezdetben tulnyomóan elbeszélőt, ké-sőbb leíró s a festések maradnak legkésőbbre, mint leg-nehezebben megtanulhatók.

Az anyag kitűnő iróinktól legyen, vagy olyanoktól, kiknek sikerült gondolataikat tökéletesen kifejezni, tehát ne könyvnélkülözzenek derűre-borura, minden lim-lomot, mert a tanulásnak ez a módja is fárasztó. A fehérruha mosás, az erdei medve, a gőzgép, a vaskészítés stb. cím-mű olvasmányok oly egyszerűek, hogy saját szavaikkal is nagyon jól elmondhatják s legyünk tekintettel arra is, hogy a leány egyébbel foglalkozzék könyvnélkülözés idő-jén is, mint a fiú. Egyéniségöknek megfelelő! A leány szavaija: Tompa, „Ibolya álmait“, Petőfi, „Arva leányát“, a fiú, Arany „Nyalka huszár“-ját, Tompa „Arszlán pasá“-ját.

Különösen figyeljünk az alkalmasszerűségre. Eltárgyaltuk a honfoglalást, felvehetjük Garay: „Árpád“-ját, eltárgyaltuk Hunyady Jánost, itt van Czuczor „Hu-nyadi“-ja, beszéltünk Mátyásról, „Mátyás anyjá“-t köny-nyen eltaníthatjuk, II. Rákóczy Ferenczet elkísérjük Rodos-tóig, Lévy „Mikes“-öt felvehetjük, magyarazzuk I-ső Fe-renczet — gróf Széchenyit igazán teljes nagyságában kell bemutatnunk. Vagy miért ne tanuljanak be egy rövid, életteli szép ismertetést Zrinyi Ilonáról, Lorántffy Zsu-zsánnáról. Művésziesen kidolgozott művek csak mélyítik a gyermek tudását, mintha új életet nyerne tanításunk ezektől. Vagy tanítunk a Kárpátokról, hová kell szebb kiegészítő, mint a minő Jókai „Kárpáti táj“-a. A Szent Anna tavát, vagy a Tiszát nem Petőfi mutatja-e be a leg-szebben, az alföldi pusztát Jókai, Tompa, Petőfi? Vagy mikor itt a tavasz, megtanuljuk Vajda Péter „Tavasz“-át, őszkor a „Madárkák bucsujá“-t, télen Csokonay vagy Pe-tőfi telét; kell minta disponált leíráshoz, ott van az „Er-dőcsész kunyhója“ Jókaitól, „Elhagyott lak“ Aranytól, megint példázat? Fáy „Magas és alacsony sorsa“, Petőfi „Völgy és hegy“-e, Tompa „Gazdag“-ja; élet kép: „A csa-ládi kör“ stb. A levél bemutatására ott van a: „Zivatar“ vagy Petőfi valamelyik levele.

Lelki vonások megérzékítésére keressük meg a mo-hokat, mécsvirágot; a népköltési remekekből is felve-hetünk. És így azt a mit megértettek, a mit saját sza-vukkal is el tudnak mondani egyszerűen a legtökélete-sebb formában is, úgy a hogy azt művész kéz állította elénk. Káros volna-e ez? Nem lehet, nem hihetem!

Megelevenül előttünk így a múlt, közelebb hozza a távot, jobban bele hatolunk, jobban megszeretjük. Ez az utolsó fokozat.

Szándékosan mutatok reá csak és nem merítem ki a sorozatot. Egy külön rész lehet: megnevezni mind azt, mit a népiskolában, eként igenis meg lehet tanulunk és lehet tanítanunk könyv nélkül. Kezdve ezt az első osztályban s véve 2 hetenként csak egy darabot, minő tekintélyes vagyont nyerhetünk. Eredetit, mindig eredetit és soha se tanítunk fordításokat. Jót és szépet nemzeti költőinktől!

Nagyon sok gyermek a 6 osztályljal bezárja iskolai tanulmányait. Ugy a hogy azok képezik lelki kincseit, miket ott tanult. Minek vigyünk oda be idegent? Ha gyermeki könnyelműséggel talán el is felejtí a tanulatkat, illetőleg nem gondol rájuk, később ki tudja miféle eszmetársítás után felcsendül benne a hazai írók szava, újból és újból, míg talán öntudatlanul, vagy öntudatosan a vágy akarattá lesz, megszerzi magának egyik, vagy másik író. Miért legyen az idegen író? Hogy ifjuságunk első éveinek lelkesedését tőlünk elvegye?

Meg aztán valamint az anyával töltött évek feledhetlenek és letörülhetlenül bevésik magukat szívkünkbe, agyunkba, ugy az elemi iskolai évek. Ezek szülői későbbi tanulmányainknak, nem helyén való-e hát felhasználni ezeket és a mi kincsünket értékesíteni az elemi iskolában. De meg későbbi korban ugy is van a gyermekeknek része: oláh, szláv, német, francia, latin, görög nyelvben, fordításban sőt a leggyakrabban ezeknek igazi magolásában, hogy félnünk kell vajjon nem szorítják-e ezek háttérbe a miénket, nem fognak-e gyermekeink idegenszerűséget elsajátítani akaratlanul is?

Ezért legyen a népiskola tisztán magyar, magyar minden ízében, magyar az ő egészében.

És még mindig ébred fel egy s más tudatunkban, mit még ezzel kapcsolatban el lehetne mondani, de már is talán tulságosan igénybe vettem a t. tagtársak figyelmét, befejezem előadásomat azon kéréssel, sziveskedjenek hozzá szólni az én nézeteimhez. Én abból csak tanulhatok. Mert egyszerűet s lelkiismeretes tevékenységgel is lehet véteni, tévedni; a javítás munkájára mindig készen kell lennünk. És ha ne talán nézeteim a t. tagtárs urak véleményével összehangzó volna, örömöm teljes s fáradságom jutalmazva van.

Pap Mari.

A szépírás tanításáról a népiskolában.

Hogy a fenti cím alatt közölt fejtözetesen folytatása a kezdettől oly messzire esett, az inkább annak tulajdonítandó, mikép vártam az e tárgyban felvetett eszméknek úgy körünkben, mint azon kívül való tisztázódását, ajánlott módszertani eljárásaim megdöntését avagy helybenhagyását s más részről pedig annak, miszerint tapasztalatból merített okokkal akartam támogatni a következő osztályokban használt módszertani fogásaimat.

Az eltelt idő alatt körünkön kívül többen foglalkoztak tétele tárgyaival, e dolgozatok közül kettő tan-testületünk kebeléből való, mindkettő közlönyünkben is megjelenvén, örömmel jelenthetem, hogy azoknak iránya a körünkben régebb elfogadott elvekkel azonos.

Nagyobb eltérés csak az Erb Frigyes (Cs. és Isk. 1889. 8., 9. sz.) t. tagtárs által ajánlott azon módozatban van, miszerint ő a nagy betűk írásánál szorosán keresztül akarván vinni „a könnyebbről nehezebbre“ általános elfogadott paedagogiai elvet, e szempontból állítja össze a nagy betűk írásának sorozatát. Követhetjük-e mi ezt? Irva-olvasást tanítunk, a mi annyit tesz, a mit ír, a gyermek azt olvassa és viszont. Iskoláink a magyar kormány által a Gönczy-féle fali olvasó táblákkal és

olv. könyvekkel vannak felszerelve, melyek nem az érintett irányt követik s ha mi amannak hódolnánk, használhatatlanokká válnának ezen tanszereink avagy chaos lenne tanításunkból. Különben is azon gyermeknél, kinek keze a kis betűk alkotásánál már elég gyakorlottá, ügyessé vált, nincs szükség a nehézség miatt támadt, ajánlott eltérésre.

Ennyi előzmény után az írás tanításánál követett eljárásaim felsorolását ott kezdem, a hol elhagytam. Végeztünk az I. korosztályljal, következzenek a I., III., IV., V., VI. osztályok, melyek közül a II-ik osztály, miután még a kezdet nehezségeivel küzd, más szempontból tanítandó, mint a következők, melyeknél már a betű alakok sajátjokká váltak. Ezeknél az előző két osztályban megszokott ülés, test- és tolltartás ugyszintén írási szépségek megtartására, tökélyesbítésére fordítandó a munka. A II. osztálynál még mindig az ismeretszerzés szerepel, míg a felsőbb osztályoknál a meglevő ismeret elrontását okozó okok kiküszöbölése által érhetünk ezélt.

A II. osztály a tanév elején az előző gyarló ismeretből is sokat feledve jön fel. Kivált faluhelyeken, hol író eszköz vajmi ritkaság, a nyári munka alatt a kéz izmok, bőr megvastagszanak, meredtek lesznek; alig hoz annyi ismeretet vissza a gyermek, mint a mennyivel bírt az előző évnék a közepén. A gyengébbeknek a betű alakok mosódtak el emlékükből, a bámészoknak figyelmök, a szülők által erősebb munkára szorítottaknak kézügyességek elvesztése okoz bajt. Gondatlanság lenne ekkor, ha mindjárt, ha együtt vannak is a gyermekek, új dolgok tanításához fognánk. Nevezetesen, mint akárhányan teszik, midőn kimutatnak olvasókönyvükből egy részt lemásolás végett. Nem mondom én, hogy a könyvből való másolás szükségtelen, de most év elején nem czélirányos, de nem is lehetséges.

A II. év elején az első napokban az írási előgyakorlatok, ha nem is az előző cikkemben felfejtett részletességgel, de nagyjában előveendő. Különösen szükséges ez a több tanítóval bíró iskoláknál és pedig, ha osztály rendszer mellett dolgoznak. Ily alkalommal veheti észre a tanító az egyes gyermekek megszokott hibáit: tollfogás, ülés, fej- és testtartás stb. félzségségeket, melyek most év elején kijavítandók, helyrehozandók. A figyelem és figyelem mindig főkéllékek. Ezek után kezdjük ismertetni a butüalakokat és pedig előbb csak a kis betűket szóokban és mondatokban, azután a nagy betűket. Az írásnál használható elébb palatábla pal. vesszővel, majd papir írónnal s csak a második hóban jöhet a toll és tinta, különben nagyon sok tintafolttal lesz dolgunk.

A nagy betű írásánál szem előtt tartandó az, hogy kie betűkkel vegyüljön. Igy tetszetősebb lesz, de nem is oly unalmas. Én a nagy betűk gyakorlásául egyik-egyik betűnek egy-egy fél órát számítok és pedig olyképen, hogy oly mondatot írok elő, mely az illető nagy betűn kezdődik és ezt ők utánírják palán, papíron. azaz a milyen körben mozog e tekintetben haladásuk. Ez tart egy fél órán. Következő alkalommal hasonló mondatokat szerkesztenek ők és leírják. Ez által nem csak azt érem el, hogy a betanítandó nagy betű biztos sajátta válik a gyermeknek, hanem azt is, hogy bárminő mondatot le tud tanítványom írni, különben pedig akadhatunk olyanra is, ki mindig „A“-n kezdi mondatát. Ilyformán szép mondatfüzés lesz majd a gyermek fogalmazványában.

Ha minden nagy betű hasonló elbánásban részesült és szépen is írják, csak akkor lehet egyes olvasmányt, különösen verset, mert ezt kedveltebben írják, előírni. Kintüntetni a czímek leírását, megismertetni a ki-bekezdés sajáttságait, a folyó-írás czélszerűségét, hasznát, köz-

ben mind tökélyesíteni a betű szépségét, egymáshoz való viszonyát, úgy távolság mint dőlés, kerekítés és árnyalás szempontjából. Rá kell nevelni a gyermeket a lassu írásra; alkalmi példákbl vonandók le a hadarás káros következményei, sőt ha szükséges ez a besz. és ért. gyak. tárgyába is felveendő. A rendes felügyelet mellett végzett munka elvégzési idejének tartama is felemlíthető, hogy tudja a gyermek, mennyi idő kell ez vagy amaz munka, feladvány elvégzésére; így rendesebb is lesz dolgában egyáltalán, de szebben is ír. Az én II. oszt. tanítványom egy fél óra alatt folytonosan dolgozva négy sort ír és egyik-egyik munkájának elvégzési ideje alig egy-két perc különbséget mutat a másiktól a nélkül, hogy most bármire is figyelmeztetném. Így azt értem el, hogy mind kellő lassan írunk és a legjobb író ugyiszólván az idő felosztásban is vezeti őket; írás közben nem henyélnek, nem beszélnek s így nem zavarnak.

Két-három olvasmányának a fali tábláról, a tanító írásáról való lemásolása után jöhet a könyvből való másolás. Azt kérdehetné valaki, hogy miben különbözik ez a kettő egymástól és miért előzi meg amaz ezt, avagy talán könnyebb? Igen! A gyermeknek még a felsőbb osztályosnak is könnyebb az írásról, mint a nyomtatásról

másolni, nem lévén kénytelen úgy annyi gondot fordítani a betű alak felidőzésére, mint emigy. A mi pedig a figyelmet elforgácsolja, az az írást nehezíti. Helytelen volna azonban ennek is oly tulságba vitele, hogy a míg kézírásról másol, addig a nyomtatott alaku betűket írott alakban visszaadni ne kívánjuk. A míg amaz előtérben van, ennek előgyakorlatát megkezdjük, gyakoroljuk, hogy mikor a nyomtatott írás lemásolásának tanításába bele fogunk ugyiszólván semmi újat ne lásson a gyermek.

Én hiszem, hogy ily móddal a II. korosztályban oly tanítványokat képezünk, kiknek írásánál a felsőbb osztály tanítójának inkább csak arra kell ügyelnie, hogy a gyermek írása el ne romoljék, hanem a kapott alapon magától is fejlődjék. Azonban azt mondja a közmondás „könnyű a vagyont megszerezni, de bajos megtartani.“ Így van ez az írásnál is. A felsőbb osztályokban a gyermek írása akárhányszor elromlik és nem javul. Ettől a gyermeket megőrizni nagyon nehéz, anyival is inkább, mivel a rontó-bontó alkalmak és kényszerűségek lépten-nyomon ott vannak és többnyire maga a tanító okozója, létrehozója annak.

(Vége köv.)

Józsa Dániel.

T Á R C Z A.

Adatok Alaskáról.

Böngészte Reclus nagy földrajzának legújabb kötetéből

Gerando Attila.

(Folytatás).

Az ittoni vidék (a Jég-utca körül) valóságos alpesi világ jellegével bír; egy második Svájc, melyet zöldelő völgyek helyett tenger veszen körül. Több száz turista jár ide minden évben bámolni csodáit.

A Szent-Éliás hegyig nyuló magas láncolat nyugati lejtőjén egyes hatalmas jégfolyamok hasonlóképp egész a tengerig érnek. Felfelé több mellék-jegesre oszlanak, míg alsó végök olykor túlhaladva a partot, erkélyszerűleg ki áll a habok felett. A kék vízben apró jégtörödékek úszkálnak, mint egy-egy csapat hattyú: a kicsüngő jégpárkányról szakadtak le. Egy helyt a partvonalban rés támad egy vékony földnyelven belől, mely félig elzárja torkolatát, hosszú fiord vágódik mélyen be a hóval borított hegyek közzé. Valóságos zárt kiktő, isszonyú mély; a megbiztosabb rév, mit képzelné lehet. Lapérouse, ki felfedezte, nem győzte bámolni jelességét a hajózás szempontjából. Hanem azért most is oly pusztá, mint akkor; egyetlen kis helység szerénykedik déli partján: neve a francziák réve, vagy másképp Litüja.

A Szent-Éliás hegy, mely az általunk most leirt vidék északi határpontja, feltűnik alakja által, mely hegyesen végződő, minden oldalról szabályos pyramis. Élel és szegletein mindenütt jég csillog, s a jég helyenként menyezetszerűleg áll ki oldalain a tátongó mélység felett.

Más nevezetessége ezen hegynek, hogy a legmagasabb egész Észak-amerikában, 5800 és néhány méternyire emelkedik a tenger fölé. Nevezetes az a jeges is, mely oldalán végig omlik. Ez a Tyndall jeges. Ott, hol már nem oly menedékes, csaknem eltűnik kötörmelék és sziklahalmaz alatt, mely csak itt-ott engedi megpillantani a jég kéklő felszínét, vagy a jég helyett, habzó patakot, avagy csendes víztükört. Még lejjebb az óriási kőburkolat erdős dombokká változik 15 kilométer szélességben; t. i.

a köves és sziklás rétegen, mely a jöget elfedi, egy második agyagréteg terül el, melybe bokrok és sűrű fatörzsek gyökereznek. Az egész pedig mozog, lassanként a tenger felé csúszik, maga alá temetve a tengerparti erdőket úgy, hogy a tájkép egyre változik, a szerint, a mint a jeges előre nyomul, vagy pedig hátrál. De ez még nem elég. Egy széles folyó, akkora, mint a Temze Londonnál, folydogál a jeges felszínén, majd eltűnik a kőburkolat és jeges hasadékaiban; nyolcz kilométernyi földalatti barangolás után, közel a tengerhez, megint napfényre kerül, s behálóz ezer ágaival egy széles kavicsos torkolatot. E folyó neve Jáczé, vagy a mint az amerikaiak elnevezték, Jones-river. A Szent-Éliás egy másik jegese, az Agassiz jeges, egész a tengerig loér, s ott 50—100 méter magas fehér falakkal végződik, melyek vagy 200 méternyire merülnek be a tenger vízébe, egész a tenger fenekéig.

A Tyndall jeges hasonmása egy másik, mely egy mellékvölgyből meredeken ereszkedik a Rézfolyó völgyébe, mintha el akarná torlaszolni a folyót. Alsó vége felé ennek is csak hézagonként látható a jég, a többit kavics fedi, s ezen földréteg, bokrok és fák.

A Rézfolyó nevét (Cooper-River) onnét kapta, hogy vize sok feloldott rezet tartalmaz. Két fő ága van, melyek közül az egyiket folytatólag Rézfolyónak hívják, a másikat Sittiniá-nak nevezték el. Pedig tulajdonképp ezen második ág érdemelte volna meg, hogy a fő folyam nevét viselje, mert ez vízi belé a rezet. Egyik sárgás mellékága többi közt annyira rezes, hogy a lazacok nem tudnak benne megélni.

Néhány kilométernyire a két főág csatlakozásától (lefelé), a Rézfolyó tekervényes, hirtelen kanyarodó szorosba jut, mely többnyire igen keskeny, csak egy-egy fordulónál alakul, néha tágas medenczévé, melynek első tekintetre nem látszik semmi kibúvója. A szoros falai függőlegesek és feketés szikla-teraszokban végződnek, melyeken majd semmi növényzet nincs, legfeljebb itt-ott egy-egy törpe fa. A szikla bazalt. Az egész szoros hossza 4 kilométer, falai magassága 30 és 150 méter kö-

zött változik; helyenként csak 36 méter távolságra vannak egymástól.

Ez egyike Amerika levadabb szikla-szorosainak. Neve Woods-canon. Egy helyt kiálló sziklapárkányról széles patak zuhan a folyóba, de többnyire meg van fagyva, s szilárd jégfüggöny módjára csüng alá.

A rézfolyó s a Cook-öböl közt, s innét északra, a Jükön vízmedencéjének felső részében, a benszülöttek már nem a Tlinkit fajhoz tartoznak; testvérei az Egyesült-Államokban és Canadában még fenmaradt réz-bőrűeknek. Ugy hívják magukat, hogy tinne (férfi); nyugati szomszédaik, az eszkimók, ingalit-nak kereszteltek, mi azt jelenti: érthetetlen. Harmadik nevük szivacs, a mi nem más, mint az angolosan ejtett sauvage (vad) francia szó. Saját maguk, magukról szólva, ezen elnevezést is használják: Boston szivacs (bostoni vadak) s evvel mutatják, hogy ismerik az Egyesült-Államokban élő indiánokkal való rokonságukat.

Egyik törzsük, mely a Cook-öböltől keletre eső nagy félszigetet lakja, sajátos módon gyakorolja a vadászatot. Hite tárgya egy láthatatlan, mindenütt jelenlevő szellem (Klus), mely úr a hegyeken, s a vadászat csak akkor sikerül, ha ennek kegyét megnyerik. Ezért a vadászat valóságos vallásos szertartások hosszú sora. A vadász többi közt mindenféleképp gondolja testét, befűstöli magát jószagú gyökérrel, hogy meg ne érezzék rajta a hal szag. Be is festi magát, hogy tessék a vadnak, s a festéket, melyet használ, ünnepi ruhába öltözött hajadonok készítenek. Mi alatt vadászik, minden mozdulata szabályoknak van alávetve, többnyire mélyen hallgat, olykor pedig önkölni kezd Klus tiszteletére; az ének szavai pedig nem a közönséges nyelvből valók, ez nem volna illendő, hanem külön e célra szolgáló szent szavak.

Neve ezen érdekes törzsnek Tnajána, vagy Kinai; a félsziget neve is Kinai; ő róluk van elnevezve.

A Cook-öböl, ettől nyugatra, többi közt arról nevezetes, hogy benne a dagály 8 méter magasságu hullám alakjában mutatkozik, mely végig seprí a partokat. Ezen partokat elnevezték a hajósok a nyár országának, mivel itt igen szép a nyár. A nyugati part egyik pontján 3676 méter magas kúp-hegység emelkedik; gyönyörű alakja miatt egy spanyol tengerész Mirandá-nak (bámulatos) nevezte el; mostan neve Iliamna. Tűzokádó hegy. Mellette egy kisebb, rendkívül szabályos hegy tisztán láva törmelékéből áll; neve Redut.

Az alaskai földnyelv közepén megint egy igen szép kúp-alaku hegy emelkedik, a Veniaminov.

A földnyelv csúcsán, egy természetes kikötő partján, fátlan vidéken, kis helység látható Belkovszkii, mely arról nevezetes, hogy lakói anyanyelvüket elhagyott s angolul beszélő norvégiaiak. Halászatból élnek, s azonkívül tengeri vidrát járnak vadászni a földnyelvtől délre, egy szigetesoporton.

Ezen szigetesoport csaknem az egyedüli hely egész Alaskában, hol még tengeri vidrát találhatni. Rendkívüli óvatossággal kell vadászni, mert igen gyanakodó állat. Tűzet a vadászok még a legnagyobb szélben és hidegben sem raknak, nehogy a vidra megérezze a füstöt; ételeiket is csak akkor főzik, ha délről fúj a szél, mivel az északi partokon nincs vidra. Sok babonát is tartanak a vidra vadászok. Fejérműjüket magok mossák, nehogy az asszonyi kéz megátolja szerencséjüket. S ha a vadászat sikerült, öltözetüket a vízbe dobják, hogy a vidrák megnyugodjanak, gondolván, hogy ellenségük elpusztult. Régebben egy-egy híres vadász holttestéből vadász társai egy darabot félre tettek, a hulla többi részét pedig a folyóvízbe lökték, azután, lejebb állva, ittak a vízből,

hogy a halott kitűnő tulajdonait magokba szívják. A félretett hullarészt felosztották magok közt, s a neki jutott darabbal kiki megkenete fegyvereit.

Neve a vidrák által lakott szigetesoportnak Szanah. Egy más szigetesoport, mely az alaskai félszigettől hasonlóképp délre esik, temetkező helyül szolgáló barlangokról híres, melyekről a czethal vadászok már régóta birtak tudomással. Nem rég egy francia tudós Pinart átkutatott egy ilyen barlangot. A csontvázak körül különböző szerszámokat talált elhelyezve, többi közt faragott és festett álarczokat, melyek közül némelyek a halotti táncz alkalmával szerepelhettek, mások pedig hihetőleg a halottak képére voltak illesztve, hogy a rossz szellemek ne ismerjenek reájok.

Az ily módon eltemetett holtak aránylag előkelő emberek lehettek. A halottat rendszeren kunyhójában volt szokás eltemetni, mikor is hozzátartozói máshová költöztek; vagy ha a kunyhóban maradtak, a tetemet befalazták egy mellék fülkébe. S ez nem csak a Sumagin szigeteken volt szokásban (igy hívják a halottas barlangjairól híres sziget csoportot) hanem az összes Aleut szigeteken. Ezen szigetek lakossága sokat változott azóta szokásban és egyébként. A hajdani útasok a bámulat szávaival irtak róla. Cook szerint nem volt ennél szelidebb, ártatlanabb népség; mintaképpül szolgálhatott volna bármely civilizált nemzetnek. Veniaminov, ki tíz évet töltött aleut benszülöttek közt, kijelenti, hogy tíz év alatt egyetlenegy erőszakos tettnek nem volt tanuja. Nem hallott soha szítkozódást, durva kifejezéseket. Nem látott senkit falánkon enni, még hosszas bört után sem. Vendégszeretet dolgában az aleutok odáig mentek, hogy a gazda még feleségét is átengedte vendégének.

Az aleutok vidám nép volt; de mikor a muszkák meghódították őket, s mindenféle sanyargatással illették, kedélyök elborult. Szenvedéseiket szó nélkül túrték, jellemök egyik fővonása levén a türelem, önmegadás. Az aleut soha sem panaszkodik, soha sem hullat könnyet, még a nő sem. Érezni pedig mélyen éreznek; voltak szülék, kik éhen haltak, hogy eleségüket gyermekeiknek hagyják. Viszont a gyermekek nagy tisztelettel bánnak szüleikkel. Az aleutok rendkívül ragaszkodnak a külső formákhoz. Egyik illemszabályuk, hogy mások jelenlétében a férj semmivel se viselje magát bizalmasabban feleségével, mint más nővel. Szigorun meg van határozva, a család tagjai közül ki menjen elől, ki menjen hátul. Az anya pld. köteles idősebbik fiát, bármily kicsiny, mindig elől ereszteni.

A muszka uralkodás első éveiben annyira elkeseredtek az aleutok, hogy rakásra haltak. Hihető volt, hogy az egész faj ki fog veszni száraz betegségben. 1840 óta azonban újra szaporodnak, különben fizikailag is változtak, aleut nők és muszka férfiak összeházosodása folytán. Az ilyen házasságok ivadékait Kreol-nak nevezik.

Az aleutok eszkimók. Nevüket a muszkáktól kapták, maguk magokat úgy hívják: Unungun, vagy Kagatája Kungiosz, azaz keleti emberek.

Mondjunk el egyetmást a szigetesoportról, melyen laknak, a róluk elnevezett Aleut szigetekről.

Ezeknek egyikén több évig tartózkodott Veniaminov, s azon egész idő alatt egyszer sem látott egészen tiszta, felhőtlen eget. Ebből kitűnik, mennyire nedves Alaska déli tengerpartja.

A kelet felőli legelső sziget nevezetes 2646 méter magas tűzokádó hegyéről, mely 1826-ban annyi hamut lövelt ki, hogy egyszerre koromsötétség támadt; sok állat megfulladt a szigeten és távolabb is; sok pedig éhen halt a legelőkre hullott hamuréteg miatt.

A sziget neve Unimak. A mellette levő tengerszorosban, épen mint a Vészes csatornában, Szitka mellett, a dagály okozta sebes folyás, ellenkező szél esetében, végzetessé válhatik a hajókra nézve.

Nem messze egy kopár szikla emelkedik ki a tengerből. A muszka uralkodás alatt ide száműzték az elítélteket; 1870-ben hallván, hogy szabadok lettek, a sziget lakói két rongyos bárkába ültek s neki mentek a nagy tengernek. Sokáig hajóztak, míg végre sikerült elérniök Ka dia szigetét. Azt, melyről eltávoztak, úgy hívják, hogy Ukamok.

Egy más nagy sziget az Aleutok csoportjában nevezetes kitűnően védett öbléről, mely soha be nem fagy; a kapitány révénék hívják. Partján vagy száz kunyhóból álló, aránylag tehát nagyocská helység látható; neve Iliüliük, azaz: görbe mart; oroszul Unalaska. Unalaska az egész sziget neve is.

Unalaska s a szomszéd Umnak sziget lakói 1796-ban sajtáságos tümenénynek voltak tanui. Hatalmas roppogások után, melyeket hosszú dörgés követett, több napig tartó éj váltotta fel a napvilágot, s mikor ez újra felderült, északra a két szigettől egy kis izzó kúp magaslott ki a tengerből mintegy 30 méternyire. Elnevezték Bogoszlov, vagy Theologus-Szent-János szigetének. Lassanként mind nőtt és nőtt a lávasziget; 1825-ben már 130 méter volt; csúcsa meredek falakba végződik, tojásdad kerülete a tenger szélén mintegy 8 kilométert tett. Még meleg volt, s rajta otáriák sütköztek. Azóta légköri behatások következtében megint kisebb lett; 1880-ban már csak 82 méternyire állott ki a tengerből, de három évvel később, egyidejűleg a Krakatoa kitörésével, kétszáz méternyire észak-nyugat felé egy új kis láva-sziget ütötte fel magát.

Mondtuk, hogy az Aleut szigetek lakói eszkimók. Eszkimó terület az az alaskai földnyelv is, s általában egész Alaska nyugati és északi része mind, a tengertől befelé a rézbőrűek területéig. Különben a két faj közt a határ nem mindenütt szabatos; némely törzs hol az eszkimokhoz, hol a rézbőrűekhez számíthat.

Mondjunk egyetmást, általánosságban az alaskai eszkimókról.

Alaska eszkimói rokonok a grönlandi eszkimókkal s a szibériai juit-okkal. E két néptörök ugyanis Amerikából költözött ki. Hanem Alaskában az eszkimó faj egészben véve pusztul, mióta a czethal-irtást úzik a környező tengereken. Nemcsak pusztulnak az eszkimók, hanem művelődés dolgában is hanyatlanak. Most már többi közt, nem oly ügyes faragók, mint hajdan. Az amerikai muzeumokban gyakorta láthatók kő vagy csont tárgyak, s azokon vésett alakok, mindenféle állásban levett szarvasok s más állatok, gyönyörű kivitelűek. Ilyeket mostanság az eszkimók nem tudnának előállítani.

Hajók és fegyvereik némelyek szerint átmenetet képeznek az indiánok s a grönlandiak szerszámai közt.

Lakásaikra nézve érdekes, hogy minden faluban egy nagyobb épület található, mely a községé; egyszersmind tanácskozási hely és színház. Neve: Kasga. A magán kunyhók szembeötölő sajtásága egy szűk nyílásba illesztett jégdarab a tető csúcsán; azon át szűrődik be a világság.

Az eszkimó asszonyok szájuk szeglete alatt kétfelől két gombocskát (totuk) illesztenek rendszeren arczbőrükbe. Orrlyukaik köze át van furva, s oda dugják varrás után csontból készült tűjüket. Legalább így tettek ezelőtt. Némelyek, de kivált a férfiak, átvették a tlinkit-ektől az alsó ajakba illesztett korong divatját, hanem ő náluk a korong sokkal kisebb, hogy bezárhassák szájukat, s ne legyenek kénytelenek a hideg levegőt behelni.

Az eszkimó tengerpart némely vidékein előfordul, hogy öregek önkéntes halállal mulnak ki. Az önkéntes halál így megy végbe. A mely öreg meg akar halni, nux vomicából készült italt veszen be, s mikor elaludt övéi elmetszik nyakán a fő eret, holttestét azután megeszik a kutyák; mely kutyák viszont valamikor embereknek fognak táplálékul szolgálni.

Mondtuk, hogy az eszkimók pusztulását a czethalak pusztítása idézi elő. A czethalakat többi közt a Bering-tengeren üldözték kegyetlenül: százakra ment ott régebben a czethal vadászó hajók száma; most a czethal onnét csaknem egészen eltűnt, visszavonult a jeges tenger jégtorlaszai mögé.

(Vége köv.)

PAEDAGOGIAI ESETEK.

52. Kiderítsem a tettetst? Naplót vezetek, melynek baloldalán tanítványaimat megróvóm valamely tettért, jobboldalán pedig megdicsérem. E naplót egy alkalommal kinyitva és bekenve találok. Valamelyik tanítványom ujjbegyének nyomai láthatók rajta. A tettetst, hogy kiderítsem a többek közt felhozom, hogy arra a ki a naplót bekente büntetést nem szabok, sőt szeretem e dolgot annyiban, hogy látom érdeklődik bejegyzéseim iránt, s a ki ezt tette nem is olyan kitanult a rosszban, mert különben ügyelt volna arra is, hogy valamivel el ne árulja, hogy a naplóval járt. Mivel e tettet inkább jó színben tüntetem fel, azon következményei lettek, hogy megkaptam a tettetst, mert önként jelentkezett, de később a naplót mások szándékosan elkenék s magokat megismertették velem, cakhogy őket se vegyem kitanult gonoszoknak. Később úgy vettem elejét e dolognak, hogy tanítványaim tisztaságszeretét fejlesztém.

Hosszabb idő után a fenti eset ismétlődött a naplóval. Aggódék; fürkészszem ismét a tettetst? Keresnem kell azért:

1-szor. Mert a tettetst tisztaságra kell intennem.

2-szor. Mert nevelési érdekből tudnom kell, ki a kíváncsi?

3-szor. Mert ez tilalmat is hágott át, mivel a naplóba nem szabad bármikor tekinteni, csak vasárnapon, midőn átnézés végett tanítványaimnak kiadom, hogy ki-ki látva mulasztását avagy jó tettetst, azt kerülni, ezt folytatni igyekezzék.

4-szer. Tudnom kell azt is, vajjon a kíváncsiság avagy rosszindulat vezette növendékeimet naplót vizsgálni a szobámba, hová ismét nem szabad minden ok nélkül bejárogatni. Jöhetett növendékem azért is, hogy valamelyik társa megróvásáról tudomást vegyen azon ezből, hogy ezzel őt bosszantsa.

5-szor. Azért sem hagyhatom el e növendék kilétét megtudni, mivel a tettes bejegyzéseimet elbeszélheti s ebből mások is bátorságot vesznek (hasonló hibába esni,) a szobába bejárni s a naplót lapozgatni.

6-szor. Azért is kell tudnom ez esetet, mert növendékem nem annyira kitanult a megtiltottak elkövetésénél, hogy a körülményekre is figyelmes volna, melyek elárulhatnák ottlétét.

(Pl. arra nem gondolt, hogy ujjá nyomait ott ne hagyja.)

A tettetst még sem keresem.

1-szor. Mert ez eset arról győzött meg, hogy bejegyzéseim iránt megvan az érdeklődés, mi mindenesetre kedvező reám, előnyös tanítványaimra, mert mind én mind pedig tanítványaim okulnak. Ha a dolgot kutatom, elriaszthatom növendékeimet s nem lesz alkalmam érdeklődéseikről ily bizonyúságot szereznem.

2-szor. Mert a lapon maradt ujj-nyomok felemlítése, sokakat több óvatosságra inthet, hogy a midőn tiltott helyen tiltott tárgyhoz nyulnak, legyenek figyelmeesebbek a körülményekre, hogy bizonyítékok ne maradjanak róluk vagy tetteikről. Ilyen óvatosságra nem inthetnek. Számba véve a nyomozás mellett és ellen szóló érveket, magamat most is a dolog kiderítésére határozotam, mivel amazokat nyomósabb érveknek veszem. Minden esetre kerülöm a növendékekkel észrevételet, hogy nem mutat lesz rossz, ha az ujjnyomok ott maradnak, s azon vagyok, hogy az érdeklődés továbbra is fönmaradjon. Most eljárásom ez volt.

Egybegyűjtém növendékeim s hozzájuk a következő szöveget intéztem: „Közületek egyesek a naplóba akkor is betekintenek, mikor azt megnézni nem szabad, midőn nincs idején és helyén. Tudjátok jól, hogy vasárnapként a naplót rendszeren kiadom, hogy olvassátok s ekkor mindenki át is nézi. Kérjétek, s máskor is megengedem a naplóba tekintést, csak történjék ez hiremmel. Ha valamelyik olyan kíváncsi, hogy 6 napig nem tud várakozni, jöjjön, oda adom, nézze; de nem hiszem, hogy közületek egy is lenne, ki e kíváncsiságát le ne tudná győzni. Tudom azt is, ki a naplóba nézett, de én azt a fiút úgy ösmérem, hogy nem olyan kíváncsi, hogy ne tudna hat napig várakozni. Tudom azt is róla, hogy a tisztaságot is kedveli, s különös, hogy a naplót mégis elkente. Még azt is tudom róla, hogy eljő hozzám s a rendtelenségért meg is kér.” Ugy lett, a fiu megjelent, engedelmet kért s bevallá, hogy a kíváncsiság vezette, had lássa, bejegyeztem-e, hogy zsebkendőjét elhagyta.

Ez alkalommal így ösmérem meg a tetteit. Igaz, hogy ez sem alkalmazható mindig s nem is sikerül bármikor.

Szavam a fiuhoz annyi volt: „Viseld magad mindig úgy, hogy ilyenek ösmérjelek, t. i. hogy szeretted a tisztaságot, kíváncsiságod — ha kell — le tudod győzni s főleg, hogy tetteidet — ha nem is jók — bevallod.”

Vásárhelyi Gyula.

L A P S Z E M L E.

(Allg. D. Lhztg.) Egy kép a porosz tanítók életéből. Egy német tanítótól. Ugy látszik, hogy a porosz állam kormánya — így szól a tudósítás — tavasz óta jobbra tért s az iskola ügy is elébb ment egy pár vonalkával. Mivel azonban a kormányzás ez ágának szekere nagyon megfenekelett a régi kerékvágásban, jónak látták most is csak ott hagyni s megelégedtek azzal, ha egy kicsinyt mozdítják előbb, hogy ne lássék mintha egészen eléfolytak volna róla. Ez szép látvány volt azokra nézve, a kiket a dolog nem érdekel, s nem is került sokba. Ha jóhiszemű tanítók abban a boldogító reményben éltek, hogy ezután egyenlő helyzetben lesznek a velők egyenlő rangu tisztviselőkkel, no ebben ugyan csalódtak. Kiábrándította őket a kormány közelebbi törvényjavaslata. E javaslat a tanítókat átlagos fizetésükre nézve a legkedvezőbb esetben, egy fokra helyezi a legalsóbb rangú tisztviselőkkel, az irodai, hivatali, rendőri, iskolai szolgálkával, éjjeli őrökkel, útfelügyelőkkel stb.

Az említett állomásokon az átlagos fizetés 1125 márka, a tanítóké városon s falun 1120—1125 márka. A közép fokú hivatalnok kap 1800—2100 márkát. Erről bizonyosságot tesz a következő kimutatás. Poroszországban van alsóbb rendű hivatalnok 81.389, s ezek fizetése évenként 10,511.000 márka, melyekhez jö még 2 millió helyi pótlék. Ez teszen személyenként 125 márkát.

A tanítók száma 65.000. Ezek kapnak évenként 3 mil. m., tehát fejenként 46 márkát. Remélhető, hogy a porosz tanítók ezen osztályozást egészen természetesnek fogják

találni, hiszen egyéb tekintetben is egy rangba helyezik őket a hivatali szolgálkával, pld. mikor hű szolgálataikért valamely rendjellel kitüntetik. De hát ez nem tesz semmit. Ha a porosz községek miniszt. arra a gondolatra jönne is, hogy mint II. Frigyes a kiszolgált altiszteket alkalmazza a katonaságtól tanítóknak, mi német tanítók bizonyosan még akkor is kevélyen vernék a mellünket s lelkesedve kelnének védelmére az iskolák és katonai laktanyák klasszikus hazájának, mihielyt valamelyik avatottabb tanfőruknak eszébe jutna egy kicsinyt megtörölgetni a mi nemzetiségi elfogultságtól elhomályosodott szemüvegünket, hogy figyelmeztessen bennünket azon előhaladásra, melyet a külföld az oktatásügy terén tett. Valóban nagy szolgálattal tett nekünk Dr. Dittes (a bécsi paed. igazgatója) a legközelebbi berlini VIII-ik képviselői tanítógyűlésen az által, hogy a porosz iskolai viszonyokról tartózkodás nélkül elmondta bíráló észrevételeit. Bezzeg nem találkozott volna porosz tanító olyan bátor, a ki azon a helyen oly nyíltan ki merte volna mondani a porosz iskolák és tanítók panaszát, mint a hogy kimondta azt a német tanítók legékesenszóbb s leghivatottabb védelmezője Németország tanítóinak VIII. képviselői gyűlésén.

A Puttkamer kormányzása óta elvesztettük jogunkat a szabadszólásra. Ha egy szót szólunk, mindig felfelé kacsint a félszemünk, hogy megkérdezzük: „Uram! (tanfelügyelő úr, tanácsos úr, stb.) jól mondom, szabad beszélnem, nem veszi Ön rossz néven?” A mi iskola-hatóságainknak jelszava: „Ne feleljen! A ki a mi eljárásunkat bírálhatja, fegyelmű kereset alá vetjük s esetleg kimozdítjuk hivatalából.”

De térjünk vissza a tanítók fizetése javítása kérdéséhez. A tanítók korpótléka 10, 15, 20, 25 és 30 szolgálati év után 100, 200, 300, 400, 500 márka; tanítónőké ugyanazon sorrendben 70, 140, 210, 280 és 350 márka. Tulajdonképeni fizetés javításra nem számíthat a tanító, ha 15 évet nem szolgált előbb, valamint korpótléket sem ad az állam olyan városban, a melyeknek kevesebb lakosa van 10 ezernél. E szerint a tanítók közel $\frac{2}{3}$ -a ki van zárva a korpótlék kedvezményéből. A dolog ily állásában megtörténik, hogy egy kisebb város vagy helyiségbeli tanító a korpótlékkal, nagyobb fizetést huz, mint egy másik, a ki 10 ezer lakosnál többel bíró városban van alkalmazva. Mit tegyenek már most ezek? Mert ők is csak olyan kiló húst kapnak s épen nem olesóbban. Pedig ennyit megengedhetnek maguknak vasárnap és ünnepnapokon. Erre ugyan egy titkos tanácsos úr azt mondta Berlinben a VIII-ik képviselői tanítógyűlésen: „Kérem szépen Önöket, örvendjenek annak, ha kartársaik állapota javul!” Én pedig erre azt mondom, hogy könnyen kívánhatja a jó étvágyat másnak az, a ki jól van lakva; de üres has mellett bajos így okoskodni. Aztán a kérdés lényege végül is az, hogy a tanítóknak a korpótléket csak mintegy kegyajándékot adják meg helyen-helyen s nem ismerik el az illető körökben, hogy ahhoz a tanítónak joga lenne. A ki aztán szólani mer ezért, annak keze elől egy szeggel feljebb akasztják a kenyeres kosarat nehogy belényulhasson.

*

A német tanító e panaszából látszik, hogy nekik is vannak bajaik. Ez a mi tanulságunk. De az intéző körök is levonhatják belőle azt a következtetést, hogy nem tanácsos mindenben követni az idegen példát. A magyar nemzet, a mint Baross miniszter megmutatta maga is kezdeményezhet a jobb uton. Így történhetik meg aztán, hogy más nemzetek hozzánk küldik biztosait az intézményeink tanulmányozására.

Fazakas József.

EGYESÜLETI ÉLET.

Tanító-testületünk könyvbíráló bizottsága múlt hó 11-én alakult meg. Elnök lett: Fazakas József, jegyző Kovács János. A beiratkozott tagok száma eddig 32. A bizottság a választás megejtése után a „Cs. és I.“ szerkesztőségéhez beérkezett könyveket osztotta ki ismertetés, illetőleg megbírálás végett.

A nevelésügyi bizottság alakuló gyűlése múlt hó 18-án volt. Elnök lett: Paal Ferencz, jegyző: Keul Sárolda. A választás megejtése után határozatba ment, hogy Paal Ferencz elnökleite alatt Benedek Samu, Elek Gyula és Sólyom János személyeikben egy szűkebb körű bizottság állítson össze megfelelő nevelés-oktatástani tételekből egy jegyzéket s terjessze azt a bizottság teljes gyűlése elé, hogy a tagok tetszésük szerint válaszszanak a javaslatba hozott tételekből magoknak kidolgozásra s annak idején a bizottsági gyűlésben tárgyalás végett.

Titkári jelentés

a kolozsmegyei tankerületi tanító-testület 1889—90-ik egyesületi évi működéséről.

(Folytatás.)

Nevelésügyi bizottság.

Ezen bizottság első alakuló gyűlését 1889. november 19-én tartotta meg. Elnöknek Paál Ferencz, jegyzőnek Pap Mari bizottsági tagok lettek megválasztva.

A bizottság összesen 9 gyűlést tartott, melyeken pædagogiai és didaktikai kérdések lettek előterjesztve és megvitatva. Hogy a bizottság működése világosabb legyen, arra nézve álljanak itt azon tételek, melyek megvitatás tárgyát képezték.

1. „Az irva-olvasás tanmódja.“ Előadó volt Dézsi László. (L. a „Cs. és I.“ ez évf. 3-ik számát.)

2. „A közönséges törtek osztásának módja a népiskolában.“ Előadó volt Benedek Samu. (L. a Cs. és I. ez évf. 5. sz.)

3. „A szépirás tanítása.“ Előadó volt Czukrász Róza. (L. a „Cs. és I.“ ez évf. 9. sz.)

4. „A rajztanítás a népiskolában.“ Előadó volt Propper Ferencz. (L. a „Cs. és I.“ ez évf. 10., 11. és 12-ik számait.)

5. „A nyelvtan tanítása a népiskolában.“ Előadó volt Sólyom János. (L. a „Cs. és I.“ ez évf. 10. sz.)

6. „Megtiltandó-e a gyermekeknek, hogy az iskolában történelekről otthon ne beszéljenek.“ Előadó volt Lázárné-Kasztnér Janka. (L. a „Cs. és I.“ ez évf. 10. sz.)

7. „A karbon való tanításról.“ Előadó volt Dézsi L.

8. „Mikor és mikép nyílik az iskolában a kedélyképzésre alkalom.“ Előadó volt Schwarzel Adél.

9. „Az állat-védelem érdekében mit tehet a népiskola.“ Előadó volt Kovács János.

10. „A könnyvélkülözés szükségessége a népiskolában.“ Előadó volt Pap Mari. (L. a „Cs. és Isk.“ ez évf. 16—19. sz.)
A felsoroltak szerint 9 gyűlésen 10 tétel lett megvitatva a 35 beiratkozott tag élénk érdeklődése mellett.

Bezáró gyűlése ezen bizottságnak 1890. ápr. 29-én volt. Nem kevésbé érdekes tudnunk a könyvbíráló bizottság munkálkodását.

E bizottság alakuló gyűlését 1889. november 12-én tartotta meg. Elnöke e bizottságnak Fazakas József, jegyzője Sólyom János bizottsági tagok voltak.

Tartott összesen 9 gyűlést, melyeken a következő tan-
könyveket bírálták meg, illetőleg ismertették.

1. ABC és Olvasókönyv az elemi népiskola I. o. számára. Szerkesztették Gyertyánffy István, dr. Kiss Áron

és Radó Vilmos. Budapest, 1889. Ára 20 kr. Ismertette Elek Gyula. Használatra melegen ajánlatott

2. Politikai számtan középfoku kereskedelmi iskolák II. III. oszt. számára. Irta dr. Veress Vilmos. Kolozsvár, 1889. Ismertette Gurgulits Antal. Használatra melegen ajánlatott.

3. Ötven előjáték orgonára vagy harmoniumra. Szerkesztette Kapi Gyula. Budapest, 1889. Ismertette Nagy Kálmán. (L. a „Cs. és I.“ ez évf. 2-ik sz.) Használatra melegen ajánlatott.

4. Deutsches Lesebuch für Volksschulen, von Polster, Frühwirth und Posch. Franklin társulat kiadása. Ismertette Pausinger Sándor. (L. a „Cs. és Isk.“ ez évf. 1. sz.) Használatra ajánlatott.

5. Magyar nemzeti Olvasókönyv a népiskolák II. III. IV. oszt. számára. Irta és szerkesztette több tanférfit. Budapest, 1888. Ismertette Kovács János. Figyelmes és gondos kezelés mellett használhatók addig is, míg a szerzők átdolgozzák.

6. Földrajz a polgári leányiskolák II. osztálya számára. Irta dr. Hunfalvi János és Schneider János. Budapest, 1889. Ismertette Binder Laura. (L. a „Cs. és I.“ ez évf. 16. sz.) Helyes kezeléssel használható; óhajtható lenne egy újabb átdolgozása.

7. Szépirás-minták. Az elemi iskolák IV., V. VI. osztályai továbbá alsófoku ipar- és alsófoku kereskedelmi iskolák számára. Magyarázatokkal ellátva, módszertanilag rendezte Vajda Pál. Ismertette Propper Ferencz. Használatra nem ajánlatott.

8. Számtani emlékeztető a népiskolai felsőbb osztályok számára. Irta Jeck György. Ismertette Pap Mari. (L. a „Cs. és I.“ ez évf. 6-ik számát) Javítás és átdolgozás után lesz használható.

9. Közönséges számtan közép és polgári iskolák számára. Irta Mauricz Rezső. Hatodik kiadás Ismertette Deák József. Használatra ajánlatott.

10. Abécékönyv katolikus népiskolák számára. Irta Bárány Ignác. Ismertette Hollitzer Nándor. Használatra ajánlatott.

11. Alkotmánytan az elemi és ismétlő népiskolák számára. Irta dr. Hajnóczy R. József. Budapest, 1888. Ismertette Schwarzel Adél. Nem használható.

12. Alkotmánytan népiskolák számára. Irta Csiky Kálmán Ismertette Schwarzel Adél. Használatra ajánlatott.

13. Besztercze Naszódvármegye földrajza. Irta Sebertyén József és Mihály Gábor. 200 frankkal jutalmazott pályamű. Ismertette Boga Károly. (A bírálat közölve lett a „Cs. és I.“ ez évf. 5-ik számában, mely megküldetett a Besztercze-Naszód vármegye kir. tanfelügyelőségének). A mű csak akkor lesz használható, ha a benne levő hibák kijavítatnak.

14. Gazdaságtan polgári- és felső leányiskolák számára. Irta Dobóczy Lajos és Peres Sándor. Ismertette De Gerando Antónia. (L. a „Cs. és I.“ ez évf. 6. sz.) Használható.

15. Olvasókönyv és nyelvtan a német nyelv gyakorlati elsajátítására. Polgári és felső leányiskolák számára. Irta Graf Jakab. Budapest, 1890. Ismertette Pausinger Sándor. (L. a „Cs. és I.“ ez évf. 10. sz.) Használatra melegen ajánlatott.

16. A gyümölcsfa tenyésztés és ápolás rövid foglalatja a nép számára. Irta Józsa Sándor. 1890. Ismertette Kovács János. Használatra ajánlatott.

17. A pénzügytan alapvonalai a közép kereskedelmi iskolák III. osztálya számára. Irta dr. Lehmann Róbert. Kolozsvár, 1889 Ismertette Bartholomaides Adél. Használatra ajánlatott.

18. Nagyküküllő vármegye földrajza, kapcsolatosan a földrajzi előismeretekkel. Elemi népiskolai tanítók használatára írta Hunfalvi Lajos. Ismertette dr. Székely Bendegúz. (L. a „Cs. és I.“ ez évf. 9. sz.) Használatra nem ajánlatott.

19. Számoló kockák használata a népiskolai számtanításhoz gyakorlati tanmenettel. Irta Józsa Sándor. I. II. o. tananyaga. Ismertette Benedek Samu. Használatra ajánlatott.

20. Földrajz a népiskolák IV., V. VI. o. számára írta dr. Brózik Károly. Budapest, 1889. Ismertette Nagy Kálmán. Használatra ajánlatott.

21. Természetrész falusi népiskolák V. VI. o. számára. Irta Vargyas Endre. Budapest. 1890. Ismertette Binder Laura. Használatra ajánlatott.

22. Számtan a felső leány- és polgári leányiskolák számára. Irta Suppan Vilmos. Ismertette Bournáz János. Használatra ajánlatott.

23. A természetrész elemei. Felső népiskolák számára. Irta dr. Róth Samu. Budapest, 1890. Ismertette dr. Székely Bendegúz. Használatra melegen ajánlatott. (I. a „Cs és I.“ f. é. 17. sz.)

24. Első oktatás a természetrészben tekintettel az egészség- és gazdaságtanra. Átdolgozták Suppan Vilmos és Kozocsa Tivadar. Ismertette Gáspár Gyula. Használatra ajánlatott.

25. Természetrész a népiskolák számára. Irta Báthori Nándor. Budapest, 1890. Ismertette Gurgulits Antal. Használatra ajánlatott. (I. a „Cs. és I.“ f. é. 19. sz.)

Befejező gyűlést a könyvbíráló bizottság 1890. április 22-én tartotta. A bizottság tagjainak száma 35 volt.

A fentebbiekből kiténik, hogy úgy a nevelésügyi bizottság, mely 10 tételt vitatott meg s hozott felettök érdemleges határozatot, valamint a könyvbíráló bizottság, mely 25 művet bíralt meg, illetőleg ismertetett, a lefolyt egyesületi évben dícséretre méltóan dolgozott, Paal Ferencz nevelésügyi, Fazakas József könyvbíráló bizottsági elnökök búgó vezetése alatt.

Ezek után áttérhetünk vidéki fiók köreink munkálkodásának rövid ismertetésére. Vidéki fiók köreink a múlt egyesületi évben ezek voltak: bánffihunyadi kör, gyalu-nádasmenti kör, almásmenti kör és mezősi kör.

(Vége köv.)

Elek Gyula,
tantest. titár.

A maros-tordamegyei ált. tanító testület XIII. évi rendes közgyűlést f. november hó 5-én Marosvásárhelyt a vármegye-ház nagytermében tartotta meg, hol a tagok igen szép számmal jelentek meg.

A gyűlés tulajdonképeni megkezdése előtt Szentgyörgyi Dénes mvásárhelyi községi és Péter József h. bodoni ev. ref. tanítók gyakorlati tanításokat tartottak, melyeket úgy a kiküldött bíráló bizottságok, mint a nagygyűlés teljesen sikerültnek nyilvánítottak és azok tartásáért jkönyvileg is köszönet szavaztak.

A gyűlést — Lakatos Sámuel elnök hiv. akadályoztatása miatt — Kerekes Sámuel alelnök nyitotta meg szép beszéd kíséretében. Érdekesen emlékezett meg a tanítói kar társadalmi és anyagi viszonyairól, reményét fejezte ki azoknak a felsőbb hatóságok útján leendő javítása felett. Ezek után áttér az elnök által hátragyott elnöki megnyitóra, s mivel abban, mint hű tükörben van feltüntetve az egyesület néhány nevezetesebb ténye és élénk színben van vázolva a IV. orsz. tanító gyűlés működése, s méltatva vannak benne az egyes határozmányok, — azt egész terjedelmében felolvassa.

E megnyitó beszéd emlékkönyvbe vétetett. A megnyitó után Deák Lajos kir. tanf. emelt szót és a gyűlés egyhangú lelkesedése között jelentette ki, miszerint a közigazgatási bizottság a Br. Bánffi Endre és János-féle alapítványból — az idén is — 15 megyei tanítónak egyenkint 20—20 frtot, s a testületnek 200 frtot adományozott.

Örvendetesen tudomásul vétetett, s a közgyűlés Br. Bánffi Zoltán főispánnak és édes anyjának, mint alapítóknak, a megyei

közigazgatási bizottságnak és Deák Lajos kir. tanf. urnak a szives közbenjárásért őszinte köszönetét tolmácsolja.

A nevezett alapítványból ezzel már 1000 frtnál többet kapott egyesületünk.

Gönczi János titkári jelentéséből a központi választmány és az egyes körök működése tárult elénk. Teljes megelégedéssel vehettünk tudomást úgy a vál., mint a vidéki körök munkálkodásáról, s ép olyan megelégedéssel láttuk, miszerint a központi kör is jó példával jár elől, mint a hogy a vidékiek meg is várják. Ugyanis a míg mindegyik vidéki kör tartott 2—3 köri gyűlést, azokon egy csomó tanulságos tanítást, szavallatot és felolvasást, addig a központi is tartott összesen 1 gyűlést, és a most egy éve közgyűlésileg meghatározott központi „nevelésügyi bizottságot“ is szerencsésen nem alakította meg. Pedig a vidéki körök némelyikénél már ez is sikeresen működik.

Ez után a pénztárnok és könyvtárnok s azok vizsgálóinak jelentései következtek.

Az anyagi viszonyok feltüntetésénél a pénztári készlet 1052 frtban lett kimutatva. Elég szép, csak nagy baj, hogy a künn levő hátrálékkal majd 300 frttal több pénzünk lenne. Ujabban fizetett az egyesület 100 frtot az „Eötvös alpnak“, 100 frtot az „E. M. K. E.“-nek, 20 frtot az országos tanítói árvaháznak, s van egy 500 frtot megközelítő segély alapja és 50 frttal egy árvaalap létesítését kezdte meg.

A központi könyvtárban 500-at meghaladó mű van, melyek száma a múlt évben is igen sok és értékes nevelésügyi munkával szaporodott.

A tárgysorozat további folyamán Csek me Ferencz geryeszegi ev. ref. pap „Erkölcsei természetünk és az iskolai fegyelmezés“ cím alatt tartotta meg felolvasását, melyben a gyermek természetét, hajlamait és szokásait, mint sok részben a szülőktől öröklöttet tünteti fel, s felhívja a tanítókat, hogy mikor mint bíró működik iskolájában igyekezzen ezeket lehetőleg kipuhatolni és azok szerint szabni ítéletét.

A gyönyörű modorban és nyelvezettel írt és sok ügyes elvet tartalmazó felolvasás nagy tetszésben részesült és emlékkönyvbe írását kimondta a gyűlés.

Pallós Albert görgényzent-imrei áll. isk. tanító „A nép és ifjusági könyvtárak“ felállításáról, használatáról és hasznáról értekezett. A tapasztalatból gyűjtött b. adatai alapján határozottan a hazai irodalmi termékek mellett érvel. Kivételt csak a gyermek-lapokkal szemben tesz. melyeket nem szerencsésen összeállítottaknak és inkább károsoknak, mint jó hatásuaknak mond.

Értekezése emlékkönyvbe ment. „Miként lehetne a nép érdeklődését fölkelteni s fentartani az iskola ügye és a gyermekek nevelése iránt.“ Ily czimen olvasott fel Pálfi Sándor ny. szt. mártóni veterán unitárius tanító társunk. Űgyesen összeállított, az életből, tapasztalásból merített érvei nagy halmazát oly érdekelttség között adta elé, hogy öröm töltötte el a fiatalabbakat, látva, hogy az öregek mily buzgalommal igyekeznek jó példát mutatni a munkásságban.

Végül a közgyűlés. Agyagási Vidor polg. isk. tanító indítványára lelkesedve iktatta jegyzőkönyvbe Disterweg A. ról való megemlékezését, kinek múlt hóban ünnepelték 100-ik születési évfordulóját s fejezte ki azon óhaját, hogy D. eszméi és szelleme sokáig éljen.

Ezek után az elnök a minden pontjában teljesen sikerült gyűlést bezárta.

Gyűlés után kedélyes közebédre gyűlt össze mintegy 30 tanító társ a Soós Albert vendéglőjében. Kerekes alelnök, Deák L. kir. tanf. és mások felköszöntőt hallgatva igen élvezetes pár órát töltünk nagyrészt derék vidéki kollegáinkkal, mivel bizony sok városiról láttuk, hogy nem látjuk.

Szentgyörgyi Dénes.

I R O D A L O M.

Természetrájk a népiskolák számára. Az előírt tanterv nyomán írta: *Báthory Nándor*, főreáliskolai tanár. Lampel Róbert budapesti csász. és kir. udvari könyvkereskedés kiadása. Ára kötve 40 kr.

A jelen munka 100 lapon tárgyalja a természetrájk mind a három országát, és pedig az állattant 55, a növénytant 31, és az ásvántant 14 lapon. Az állattani részben a fejlődés legmagasabb fokán álló gerincesek körével foglalkozik első sorban és a legrészletesebben, a mennyiben könyvnek ezen része 43 lapra terjed. A puhatestű állatok közül a csigák- és kagylókkal 1 lapon, az ízeltlábúakkal 8, a férgekkel 1, három legalsóbb rangú állatkörrel u. m. a tüskébőrűekkel, az ürbeltekkel, (ezekből a virágállatok osztályával) és a végső lényekkel (protozoák) együttvéve szintén egy lapon foglalkozik.

Mielőtt e tankönyv tartalmának becset, szerző módszerét röviden ismertetném és méltatnám, vegyük kissé figyelembe a könyv előszavából a következőket: „E könyvecske megírásához tisztán paedagogiai elvek tereltek. A gyermek érzékét kívánom fölébresztetni a természet iránt s vele a természetnyek iránti kíméletességet és szeretetet fejleszteni. Ezen alapon hiszem az eredményesebb tanulást és tudást elérhetni; miért apró jellemzésekből, szavakba foglalt képecskékből indulok ki és csak azután térek a termények ismertetésére.“ E szép elveken kívül még különösen hangsúlyozza szerző az állatokkal való kíméletes bánásmódot és az első lapon: „Az emberek és az állatok földünkön“ című fejezetben igen sikerülten szól a gyermek szívéhez, érthető és világos modorban tárgyalja az ember és az állatok közti viszonyt.

E bevezetés után tárgyalja az emlősöket a ragadozók rendjébe tartozó kutyán kezdve. Ismertetvén a kutya faj jellemző vonásait, kiemelve a fogazat milyenségét, ebből következtet táplálkozására, felsorolja a kutya fajtáit s végül megemlíti a vesztését.

Szerző induktív úton halad, a fajtól áttér a rokon fajokra, a rokon fajokat egy családba foglalja össze és ismerteti jellemző vonásait. Ugyanígy a családokat rendekbe foglalja.

A természetrájknak jól kiforrt, helyesnek bizonyult és általánosan elfogadott módszere van, e methodust alkalmazza szerző is. A sorrend melyben az egyes állatokat tárgyalja igen helyesen van megválogatva és az elméleti paedagogusokat is teljesen kielégítheti; a menyinyben azon családokat és rendeket tárgyalja első sorban, a melyekbe a legtöbb házi állatunk tartozik, az ezeken szerzett természetrájzi ismeretek alapján említi a nálunk vad állapotban élő legközelebbi rokonait s csak azután a többi földrészeknek az illető családba vagy rendbetartozó állatait.

Kifogásolható, hogy vannak e tankönyvben hibás következtetések, mint a milyen p. o. a következő: „Az oroszán egész testalkata megegyezik a mi macskáénnkkal (talán macskánkéval); mert ők egy közös családba tartoznak.“ Nem azért egyezik meg testalkatuk mert egy családba tartoznak, hanem mivel testalkatjukban és életmódjukban megegyeznek; azért sorozzuk egy családba. A természet csak a testalkatot adta meg, de nem osztályozott, hanem mi csoportosítjuk az állatokat bizonyos szempontok szerint.

Vannak nem egészen korrekt kifejezések is p. o. „A szarvasmarha fagygyujából a szappant és gyertyát főzik.“ A szappant főzik, de a gyertyát készítik. Nem tartom helyesnek e kifejezést: „a gyertyát főzik“ és pedig azért nem; mivel a gyertya nem egyszerű főzés, és anyagok keverése és lehűtése által készül, mint a legközönségesebb szappan, hanem sokkal bonyolodottabb műveletek által, ennél fogva helyesebb a gyertya-gyártás vagy a gyertyakészítés kifejezések bármelyike.

Szerző a népnek nem saját hibájából származó tudat-

lanságát igen keményen ostromozza, így a mi kitűnik a denevérről mondottakról: „Vannak ugyan tudatlan és lelketlen emberek, kik nem ismerve ezen ártalmatlan állat hasznát mindenféle rosszat fognak rá. Így azt mondják, hogy az ember hajába kapaszkodik, hogy a kéményből szalonnát lop és felszegzik az ajtóra, hogy szerencsét hozzon.“ Mit szól ehhez a gyermek, ha ezeket épen hozzá közel álló egyén követte el. Elég volna a hallott sorokban a tudatlan jelző is, a „lelketlen“ bátran elmaradhatott volna, annál is inkább, mivel ez a mint szerző következő szavaiból: „és felszegzik az ajtóra, hogy szerencsét hozzon,“ is kitűnik nem annyira a lelketlenség és fékezetlen vadság műve, hanem tisztán csak babona.

Vannak el-élvétve magyartalanságok is. Lássunk ezekből is néhányat: „A hat hónapját betöltött malacz süldő nevet kap.“ Vagy: „Nicsen száma annak“, t. i. hogy hány-szor tér vissza az öreg madár kicsinyeihez etetés végett. „A pehely tollak melegben tartják a testet.“ „A holló falánk-sága igen nagy.“ stb.

A növényntani rész beosztásában kizárólag a gyakorlati szempont az irányadó. Az első fejezetben a gyakoribb mezei virágokat és néhány közönségesebb dísznövényt tárgyal. A rokon növényeket családokba foglalja. E rész egyes fejezetei még a következők: a gyümölcsös, a konyhakert növényei, gazdasági növények, erdei fák, a virágtalan növények és végül a növények csoportosítása Linné szerint.

A növényntani rész bevezetésében a tanulók felfogásához mértén tárgyalja a növényeknek tavaszon bekövetkező életre ébredését. A tavasz és a többi évszak kellemes oldalainak méltatása igen alkalmas a természet iránti szeretet felébresztésére. „Miből lesz a virágos növény?“ Szintén elég érdekes, azonban a végén egy lényeges tárgyi hiba csúszott be. A sziklevelek szerző szerint: „arra valók, hogy a csírát mindaddig táplálják és takarják, míg a mag a földbe kerül.“ Mi szükség van a nyugvó magnak táplálékra? A sziklevelekben felhalmozott tápanyag arra való, hogy a fejlődő csírát mindaddig táplálja míg a palánt gyökérzete annyira megerősödött, hogy ennek segítségével képes a talajból tápanyagokat felvenni. Az ásványntani rész beosztása a következő: Só-féle ásványok, éghető ásványok, kőnemű és földes ásványok, drága kövek, fémek és érczek, legvégül nyújtja a kőzet fogalmát és megemlíti a legfontosabb kőzeteket.

Ezen részben nem helyeselhetem azt, hogy a drága köveket majdnem ugyanolyan terjedelemben tárgyalja, mint a fémeket és érczeket. Már pedig ha a gyakorlati hasznat tekintjük, az összes drága kövek össze sem hasonlíthatók p. o. vassal. De a drága kövek elemi iskolában nem is tárgyalhatók akként, hogy ezekről a gyermekeknek tiszta és világos fogalmaik legyenek. Mert melyik és hol van az az iskola az országban, a mely szemléltetheti a gyémánt, zafir, rubin, smaragd, topáz, aquamarin, türkisz, turmalin, ametiszt, onix, karneolt stbit. Megtanul a gyermek egy csomó szót, a melyhez semmiféle fogalmat nem köt, s a melyből semmi haszna sincs, legfeljebb az, hogy ha a nyilvános vizsgálaton az első-, másod- és harmad-rendű drágaköveket szép sorrendben eldarálta, és valamelyik laikus vendég dobhártyáját ezen zengzetes szavak: zafir, rubin, aquamarin, onix stb. kellemesen csiklandozták megdicséri.

A kezeink közt levő tankönyv, a mint már kiemelni szerencsém volt, jeles methodus, jól megválogatott anyaga, jó sorrendjére való tekintettel és annak méltatásával, hogy modern természetrájzi tanításnak megfelelőleg az általános törvényekkel igyekszik a tanítókat megismertetni, népiskolai használatra nyugodtan ajánlható; emelik még a könyvnek becset a szép és hű képek, mely tekintetben a közkezen forgó tankönyveket mind felülmúlja.

Gurgulits Antal.

V E G Y E S E K.

— A hátralékos előfizetési díjak beküldését tisztelettel kérjük.

— **Benedek Áront**, a helybeli tanítónőképezde buzgó tanárát, kiről lapunk élén egy volt tanítványa megemlékszik, mult hó 21-én temettük el nagy részvét mellett. A háznál Mózes András unitárius lelkész tartott szívből fakadt, szívhez szöllő alkalmi beszédet, s az unitárius főiskola dalárdája énekelt Iszlai Márton szakértő vezetése alatt megható szép éneket. A temetésen jelen voltak a két képezde, az unitárius főiskola, a róm. kath. főgymnasium, a városi polgári iskola, az ev. ref. főgymnasium s az egyetem tanárai közül többen, valamint általában a városi értelmiségből számosan. A megboldogult, özvegyet és három kiskoru árvát u. m. életkor szerint egy kis leányt, egy fiút s egy kisebb leánykát hagyott maga után. A család bánatában a kartársi és baráti szív igaz részvételével osztozunk mindannyian, kik őt becsültük, szerettük. Tizenkilenc évig volt közhasznú tanára az intézetnek. Keze alól sok derék tanítónő került ki, kik az ország különböző részeiben a kolozsvári állami tanítónőképezdének becsületére s a hazai tanügynek díszére válnak. Nyugodjék csendesen!

— **Új gondnoksági elnök.** A vall.- és közoktatásügyi m. kir. miniszter, a győr-vásárhelyi állami népiskola gondnokságának, elhalálózás folytán megürült elnöki tisztségére Szabó Gyula magyar-bikali nagybirtokost nevezte ki.

— **A kolozs-alaguti vasuti társulati népiskolának** államosítása iránt tárgyalások folynak a kereskedelmi és közoktatásügyi m. kir. miniszterek között. Remélhető, hogy a nevezett népiskola a jövő 1891—92. tanévben már biztosított fenállással fogja teljesíteni hivatását.

— **Iskola-szervezés.** Az erdélyi magy. közművelődési egyletnek kezdeményezésére Aranykúton (Kolozsm.) állami elemi népiskola szervezése ügyében a munkálatok megkezdődtek. Az iskolát az E. M. K. E. is támogatni fogja.

— **A polgári iskolai tanítóképezde** eddig azokat is felvették, a kik a közép-kereskedelmi iskolából érettségi bizonyítványt mutattak fel. Ezeknek azonban felvételi vizsgálatot kellett kiállaniok. A vallás- és közoktatási m. kir. miniszter most elrendelte, hogy ezentul ezeket még vizsgálatra se bocsássák s a polgári iskolai tanítóképezdebe csak az elemi iskolai tanítóképezdét végzett növendékeket vegyék fel.

— **Értesítés** A kolozsvári nemzeti színház igazgatója tek. Ditrói Mór úr, tanítótötestületünk megkeresésére a tanítótötestületi tagok részére a színházi előadásokra árleengedés mellett, mérsékelt jegyű szelvényeket bocsátott rendelkezésre. A mikor a nemzeti színház tek. igazgatóságának e szivességeért köszönetet mondunk, ugyanakkor felhívjuk tanítótötestületünk helybeli és vidéki t. tagjait, hogy most különösen, a midőn a nemzeti szín. igazgatósága czéljával tűzte ki egy egész hónapra kérésztül kizárólag eredeti szindarabok előadását, az ügyet pártolni sziveskedjenek. Ily szelvények: felső páholy 3 frt. helyett 2 frtért; elsőrendű zártszék 80 kr. helyett 60 krért; másodrendű zártszék 60 kr. helyett 50 krért, kaphatók tanítótötestületünk titkáránál, Balázs József I. közs. isk. tanítónál Feleki utca 1-ső szám alatt.

— **Tanítói nyugdíj.** A vall.- és közokt. miniszter a tanítói országos nyugdíj- és gyámalap 1889-diki állapotáról benyújtotta az országgyűléshez hivatalos jelentését. Megemléjtük belőle a következő adatokat: Eddig 15.549 tanító és óvó lépett be az intézetbe tagúl, a törvényesen megállapított díjak 19.114 népiskolai tanítói és óvó állomás után folytak be az intézetek fentartóitól. A tagok közül túlbiztosítást eszközölt száz forinttal 219, kétszáz forinttal 16, háromszáz forinttal 9, négyszáz forinttal 20 tanító. A nyugdíjazottak száma

814, segélyezett özvegyek száma 1311, a gyámolított árváké 858, szülő után 1901, a pótszegélyt húzó tagok száma 8, végkielégítéssel távozott 27. A nyugdíjalap tiszta vagyona 1889. év végén 7,531.446 frt. Vagyonnövekvés az utolsó év óta 662.421 frt.

— **Az erd. róm. kath. egyházmegyében** van 288 r. kath. népiskola, 494 tanítóval és tanítónővel. Az összes tanítói javadalmazás 150 ezer frt., melyből egy tanítóra átlag 304 frt. évi jövedelem esik. A tankötelesek száma 38.116, kik közül 9559 nem jár iskolába.

— **Magánvizsgálatok díja.** A főváros közs. el. népisk. a magánvizsgálati díjat 14 frt. 70 krban állapították meg.

— **Budapest az iskolákért.** A fővárosi statisztikai hivatal kimutatása szerint a fővárosban 1874-ben 264 osztályban, 234 tanteremben 16.556 tanuló tanult; 1889-ben pedig 559 osztályban, 517 tanteremben 32.385. Az iskola-föntartási költség 1881-ben 330.029 frt. volt, 1888-ban pedig a 169.800 frtra becsült házértéket is felszámítva a kiadás 1,152.409 frtra ment. Minden egyes budapesti lakosra fejkenként 2 frt. 67 kr. iskolai járuléka esik.

— **A honfoglalás ideje.** Georgius Monachus feljegyezte, hogy a bolgár háboru megkezdésekor, mely háboru közvetlen a honfoglalás előtt volt, napfogyatkozás állott be, úgy hogy éjjel lett a hatodik órában (déli 12 óra) és a csillagok megjelentek. Salamon Ferencz figyelmeztetésére Dr. Laktics Ferencz csillagász utána kutatott ez ügynek és számítása szerint ez a fogyatkozás 891. aug. 8-án lehetett. Eszerint a honfoglalás nem 889-ben, hanem 891-ben lett volna.

— **A német császár és a népoktatás.** II. Vilmos német császár belátva a népoktatás nemzeti fontosságát, a porosz országgyűlés megnyitása alkalmával sokat foglalkozott a porosz népiskolákkal s azok tanítóinak ügyével. E szerint tervben van a népoktatás ingyenességének általános életbeléptetése, a tanítók fizetésének, korpótlékainak, nyugdíjainak az állami segély emelése által javítása, iskolák építésében a községeknek állami támogatása.

— **Latin nyelv az iskolában.** Mindenfelé panasznak, hogy igen sok a tudományos pályára nevelő iskola. Mindemellert Poroszországban a mult isk. évben 11 középiskolát nyitottak meg latin nyelv tanítással s csak egyet, a melyben nem tanítják a latin nyelvet.

— **A görög nyelv kérdésehez.** Huxley tanár a nagy physiologus közelebről úgy nyilatkozott, hogy az orvosi pályához nem tartja szükségesnek a görög és latin nyelv tanulását. „Ha egy orvosi pályára készülő tanuló, mondja Huxley, határozott tehetséget mutat a klasszikai tanulmányokhoz és elég idővel rendelkezik azoknak gyakorlására, a természettudományok buvárlata mellett nincs ok arra, hogy ne tanulhasson latinul vagy akár görögül is.” „De a fiatal emberek nagy részének a görög-latin tudományosság legkevesebbé sincs inyére és ezeknél aztán képtelenség, hogy azok kik természettudományi pályára készülnek, több éven át napjokat és erejüket a latin nyelv tanulmányozására szenteljék.” „Fontos, hogy az orvosi kar alapos képzettséggel birjon, de e czél elérhető, ha a természettudományi kutatást az anyanyelv irodalmának tanulmányozásával kötik össze.”

TARTALOM: Benedek Áron. *Egy volt tanítványa.* — Tanóra előtt és után. (Vége.) *Tóth Károly* — A szóról-szóra való emlétetés módjának, tárgyainak s értékének meghatározása a népiskolában. (Vége.) *Pap Mari*. — A szépirás tanításáról a népiskolában. (Vége köv.) *Józsa Dániel*. — *Tárcza: Adatok Alaskáról.* (Vége köv.) *Gerando Atilla*. — *Paedagogiai esetek: Kiderítsem-e a tettest? Vásárhelyi Gyula.* — *Lapszemle: Egy kép a poroszországi tanítók életéből. Fazakas József.* — *Egyesületi élet: Titkári jelentés a kolozsm. tanítótötestület 1889—90. évi működéséről.* (Vége köv.) *Elek Gyula*. — *A marostordamegyei tanítótötest. f. é. közgyűlése. Szentgyörgyi Dénes.* — *Irodalom: Természettudomány, Báthori Nándortól, ismerteti Gurgulits Antal.* — *Vegyesek.*